

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในพื้นที่บางส่วนของกรุงเทพมหานครฝั่งธนบุรี โดยเฉพาะในพื้นที่เขตตลิ่งชันและเขตบางพลัดได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากและเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทุกปี โดยเฉพาะปีพ.ศ.2538 และ พ.ศ.2539 การแก้ปัญหและป้องกันน้ำท่วมของสำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานครมีหลายวิธีและแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

คันกันน้ำเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจปัญหา น้ำท่วมของสำนักการระบายน้ำ ซึ่งมุ่งแก้ปัญหาให้ประชากรส่วนใหญ่ และจำเป็นที่จะต้องเกิดผลกระทบกับพื้นที่หรือกิจกรรมในบางพื้นที่ที่อยู่ในบริเวณแนวคันกันน้ำในพื้นที่ริมคลองชักพระ คลองบางกอกน้อยและคลองมหาสวัสดิ์ โดยวิธีการก่อสร้างจะดำเนินการก่อสร้าง ไปตลอดแนวลำคลองดังกล่าวเป็นระยะทางประมาณ 5.51 กิโลเมตร และคันกันน้ำสร้างอยู่ตลอดแนวหน้าบ้านที่อยู่ริมคลอง ซึ่งจากการก่อสร้างคันกันน้ำตามแนวดังกล่าวมีผลต่อที่อยู่อาศัย ที่อยู่บริเวณริมคลอง ซึ่งแต่เดิมจำเป็นที่จะต้องใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำคลองในการดำเนินชีวิต ทั้งในแง่ของการคมนาคม อาชีพ และ กิจกรรมอื่นๆ

ปัญหาที่อยู่อาศัยเนื่องจากการก่อสร้างคันกันน้ำ วิทยานิพนธ์ของ ณวัฒน์ ทองสว่าง หัวข้อเรื่อง “ที่อยู่อาศัยบริเวณแนวคันกันน้ำของกรุงเทพมหานครริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี” ได้ทำการศึกษาที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตบางพลัดที่ได้รับผลกระทบจากคันกันน้ำทำให้ต้องปรับปรุงที่อยู่อาศัย เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เช่น ระดับน้ำในท่อระบายน้ำที่สูงขึ้น การบดบังทิวทัศน์ริมน้ำ การประสานงานในช่วงของการก่อสร้างคันกันน้ำ เป็นการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการก่อสร้าง และ ศึกษาเฉพาะกลุ่มชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ไม่อยู่ในพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

แต่ผลกระทบจากการก่อสร้างคันกันน้ำในพื้นที่เขตตลิ่งชัน ซึ่งมีสภาพการอยู่อาศัยและที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณพื้นที่ริมคลอง จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับผลกระทบจากคันกันน้ำที่ควรจะทำการศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการก่อสร้างคันกันน้ำในแต่ละพื้นที่ เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นวิธีการแก้ไขและการป้องกันอาจแตกต่างกัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยริมคลอง หลังการก่อสร้างคันกั้นน้ำในพื้นที่เขตคลองตัน
2. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพการอยู่อาศัยริมคลอง ภายหลังจากก่อสร้างคันกั้นน้ำในพื้นที่เขตคลองตัน

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาแยกเป็นแต่ละประเภทดังนี้

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ทำการศึกษา

การศึกษานี้ได้กำหนดให้พื้นที่ศึกษาคือ บริเวณริมคลองตามแนวคันกั้นน้ำ ช่วงตั้งแต่คลองมหาสวัสดิ์บริเวณประตูระบายน้ำปากคลองสวนแดน2 คลองบางกอกน้อยจนถึงปากคลองชักพระมีความยาวตามริมคลองประมาณ5,500เมตร

สาเหตุที่กำหนดพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ริมน้ำส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัย และเป็นแนวคันกั้นน้ำที่ก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2542 ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของคันกั้นน้ำต่อที่อยู่อาศัยได้อย่างชัดเจน

1.3.2 ขอบเขตของปัญหาที่ทำการศึกษา

- ก. ที่อยู่อาศัยริมคลองได้แก่ รูปแบบที่อยู่อาศัย สภาพที่ตั้งหรือที่ดิน
- ข. สภาพการอยู่อาศัยริมคลองได้แก่ การเดินทางติดต่อทางน้ำ การใช้น้ำอุปโภค การทิ้งขยะ การระบายน้ำทิ้ง ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย กรรมสิทธิ์ที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นต้น
- ค. ลักษณะและสภาพปัญหาของคันกั้นน้ำที่ส่งผลกระทบต่อที่อยู่อาศัย

1.4 คำจำกัดความในการศึกษา

ริมคลอง	หมายถึง อยู่ในบริเวณพื้นที่ลุ่มในคลอง หรือ มีพื้นที่บางส่วนติดกับคลอง
คันกั้นน้ำ	หมายถึง เขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็กที่ประกอบไปด้วยผนังกันน้ำและผนังกันดิน โดยมีแนวคันดินถมอยู่ด้านหลังเพื่อป้องกันน้ำรั่วซึมผ่านเข้ามาท่วมบริเวณพื้นที่ด้านหลังคันกั้นน้ำ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

1.5.1 การศึกษาเบื้องต้น

เป็นการศึกษาข้อมูลของที่อยู่อาศัยริมคลอง ว่ามีลักษณะทางกายภาพ สภาพความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อม เป็นอย่างไร คันกั้นน้ำมีลักษณะ และ การใช้งานอย่างไร โดยวิธีการรวบรวมข้อมูลทุกมิติ

1.5.2 การสำรวจและการวิจัย

เป็นการสำรวจสภาพความเป็นอยู่ที่ได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลง ของสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยทั้งทางด้านกายภาพของที่อยู่อาศัยเอง และการดำเนินกิจกรรมทั้งของครัวเรือน และชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่อาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยในอนาคต การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิซึ่งแบ่งเป็นด้านต่างๆดังนี้

ก. ข้อมูลที่อยู่อาศัยริมคลอง

- ด้านที่อยู่อาศัย ได้แก่ รูปแบบที่อยู่อาศัยมีลักษณะเป็นอย่างไร การใช้พื้นที่ของตัวบ้าน มีการปรับปรุงต่อเติมตัวบ้านอย่างไร สภาพแวดล้อมบริเวณรอบๆที่อยู่อาศัย สภาพก่อนและหลังมีคันกั้นน้ำมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง
- ด้านสภาพการอยู่อาศัย ได้แก่ กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการอยู่อาศัย เช่น การเดินทาง ความสะดวกปลอดภัย สาธารณูปโภคต่างๆ และ ปัญหาในการอยู่อาศัยด้านอื่นๆ
- กฎหมายที่ควบคุมพื้นที่ริมคลอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ

ข. ลักษณะและปัญหาของคั่นกันน้ำ

- ลักษณะของคั่นป้องกันน้ำและขอบเขตของโครงการ ได้แก่ มีระยะความยาวของแนว และมีการกำหนดขอบเขตการก่อสร้างตามลำคลองอย่างไร
- ปัญหาของคั่นกันน้ำ ได้แก่ ประสิทธิภาพในการป้องกันน้ำท่วม การควบคุมดูแล

1.5.3 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรเป้าหมายเป็น 2 กลุ่ม คือ ประชากรกลุ่มแรกได้แก่ บ้านที่อยู่บริเวณริมคลอง ที่อยู่ตามแนวคั่นกันน้ำในพื้นที่เขตตลิ่งชัน ซึ่งได้แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 1. บ้านที่อยู่อาศัยติดกับคั่นกันน้ำ 2.บ้านที่อยู่ไม่ติดคั่นกันน้ำ ประชากรกลุ่มที่สอง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เขตตลิ่งชัน และ โครงการก่อสร้างคั่นกันน้ำ

1.5.4 ขนาดตัวอย่างและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในพื้นที่กรณีศึกษา กำหนดให้หน่วยเป็นหลังคาเรือน โดยในพื้นที่ริมคลองมีครัวเรือนของแต่ละกลุ่มที่ศึกษาดังนี้

ตารางที่ 1.1 จำนวนครัวเรือนในพื้นที่กรณีศึกษา

กลุ่มประชากร	จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น(หลัง)
1.บ้านที่อยู่อาศัยติดกับคั่นกันน้ำ	(58) 123
2.บ้านเรือนที่อยู่ไม่ติดคั่นกันน้ำ	(42) 87
รวมทั้งสิ้น	(100) 210

ที่มา : จากการสำรวจ และ (%)

1.5.5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. ข้อมูลที่อยู่อาศัยริมคลอง

ด้านรูปแบบที่อยู่อาศัย คือ ลักษณะของตัวบ้านว่ามี ลักษณะทางกายภาพเป็นอย่างไร เช่น ชั้นเดียวตึกดิน หรือ ชั้นเดียวใต้ถุนโล่งเป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ :

- บันทึกภาพ และ คัดลอกแบบ

ด้านการอยู่อาศัย คือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในการอยู่อาศัย เช่น การเดินทาง ความสะดวกปลอดภัย สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และปัญหาในการอยู่อาศัยด้านต่างๆ

เครื่องมือที่ใช้ :

- การสังเกต
- การสัมภาษณ์ ผู้อยู่อาศัย

ด้านสภาพแวดล้อม คือ ลักษณะทางกายภาพโดยรวมของบริเวณรอบๆที่อยู่อาศัย ว่ามีสภาพ และมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างที่มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่

เครื่องมือที่ใช้ :

- การสังเกต
- การสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัย และ เจ้าหน้าที่

ด้านข้อบังคับและกฎหมายที่ควบคุมที่อยู่อาศัยริมน้ำ

เครื่องมือที่ใช้ :

- กฎหมาย
- การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่

ข. ลักษณะของคันกันน้ำ

ลักษณะคันกันน้ำ และขอบเขตของโครงการ คือ รูปแบบของคันกันน้ำที่ใช้ในการก่อสร้างมีระยะความยาวของแนว และมีการกำหนดเขตก่อสร้างผ่านไปตามลำคลองอย่างไร

เครื่องมือที่ใช้ :

- แผนที่การก่อสร้าง และ แบบการก่อสร้าง

ปัญหาของคันกันน้ำ คือ ประสิทธิภาพการป้องกันน้ำท่วม การดูแลและบำรุงรักษา

เครื่องมือที่ใช้ :

- การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ และ ผู้อยู่อาศัย

1.5.6 การสำรวจโดยใช้แบบสัมภาษณ์

การใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทั่วไป โดยจัดแบ่งแบ่งเป็นหัวข้อในการรวบรวมข้อมูลแต่ละด้านดังนี้

- ส่วนที่1. รูปแบบที่อยู่อาศัย
- ส่วนที่2. ลักษณะที่ดินของที่อยู่อาศัย
- ส่วนที่3. กรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัย
- ส่วนที่4. การเดินทางทางบกและทางน้ำ
- ส่วนที่5. สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
- ส่วนที่6. ความปลอดภัย

1.5.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวางแผนการจัดเก็บข้อมูล ได้เลือกวิธีสุ่มตัวอย่างในการสำรวจและรวบรวมข้อมูลไปพร้อมกัน โดยขั้นแรกจากการประมาณการณัจำนวนที่อยู่อาศัยไว้ที่ประมาณ 300หลังคาเรือน จึงได้ทำการสำรวจพื้นที่แบบกว้างๆ พร้อมกับการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระบบป้องกันน้ำท่วมในเขตตลิ่งชันจากข้อมูลทุติยภูมิ ของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานระบายน้ำ กรมเจ้าท่า สำนักงานเขต ตลิ่งชัน บางพลัด และบางกอกน้อย ฯลฯ และงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง จึงได้ทำการสรุปปัญหาเบื้องต้น จัดทำเป็นแบบสอบถาม และ สัมภาษณ์ พร้อมกับการสังเกตทางกายภาพด้านต่างๆ

โดยในครั้งแรกได้ทำการสำรวจจำนวน 30 หลังเป็นการสุ่มแบบกระจาย เพื่อทดสอบแบบสัมภาษณ์(Pre Test) และสำรวจหาข้อมูลด้านต่างๆเพิ่มเติม และได้นำข้อมูลต่างๆมาสรุปปัญหาเพื่อแก้ไขและจัดทำแบบสัมภาษณ์อีกครั้ง

ซึ่งในครั้งหลังนี้ได้ทำการสำรวจแบบ 1 หลังเว้น 1 หลังหรือประมาณ 50%ของจำนวนประชากร ซึ่งหลังจากทำการรวบรวมข้อมูลเสร็จก็ได้จำนวนที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 210 หลังคาเรือน (คิดเฉพาะบ้านหลังที่มีบริเวณบ้านอยู่ในส่วนของคลองหรือติดกับตลิ่งเท่านั้น) จากการสำรวจด้วยแบบสัมภาษณ์ทั้งสิ้น 114หลัง หรือ คิดเป็นร้อยละ54.2 ของจำนวนที่อยู่อาศัยทั้งหมด

ตารางที่ 1.2 แสดงกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจจริง

กลุ่มประชากร	จำนวนครัวเรือน	จำนวนที่สำรวจ
1.บ้านที่อยู่อาศัยติดกับคันกั้นน้ำ	123	67
2.บ้านเรือนที่อยู่ไม่ติดคันกั้นน้ำ	87	47
รวมทั้งสิ้น	(100) 210	(54.2) 114

ที่มา : จากการสำรวจ และ(%)

1.5.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่ เป็นผลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์และนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัญหาและเขียนในเชิงพรรณนา โดยการนำเอาข้อมูลทางสถิติที่ได้จากแบบสอบถามมาขึ้นอันและทำการตรวจสอบความถูกต้อง และเป็นข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ซึ่งการรวบรวมข้อมูลทางสถิติใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Statistical Package the Social Science(SPSS)เพื่อใช้ในการรวบรวมและจัดความสัมพันธ์ของข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ โดยแสดงผลเป็น อัตราส่วนร้อยละ(Percentage)

1.5.9 การนำเสนอผลการศึกษา

ผู้วิจัยนำเสนอผลงานในเชิงพรรณนา(Descriptive Analysis) แสดงให้เห็นผลกระทบต่อระบบที่อยู่อาศัยและก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยด้านต่างๆ โดยใช้ข้อมูลจากสถิติและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุน

1.6 ข้อจำกัดของการศึกษา

1. การรวบรวมข้อมูลสภาพที่อยู่อาศัยก่อนที่จะมีการก่อสร้างคันกั้นน้ำ เพราะเป็นการศึกษาผลของการก่อสร้างที่เกิดขึ้นแล้ว จึงใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ และ จากตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงทดแทน
2. ไม่สามารถทราบผลของการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวที่เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและผลทางด้านกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากผลที่เกิดขึ้นต้องใช้ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับทราบการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยริมน้ำที่อยู่หลังแนวคันกันน้ำในด้านรูปแบบและลักษณะของที่อยู่อาศัยริมคลอง
2. ได้รับทราบการด้านสภาพแวดล้อมจากการก่อสร้างคันกันน้ำ
3. ได้รับทราบเปลี่ยนแปลงการอยู่อาศัยริมน้ำ จากผลกระทบจากสภาพแวดล้อมใหม่ที่เกิดขึ้น
4. ได้แนวคิดในการแก้ไขปัญหาและแนวทางที่เหมาะสมของการก่อสร้างแนวคันกันน้ำในพื้นที่ที่มีการอยู่อาศัยริมน้ำ